

УДК 811.161.2'367.332

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ОСНОВА ГОЛОВНОГО КОМПОНЕНТА ОДНОСКЛАДНОГО ІНФІНІТИВНОГО РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Схарактеризовано формально-синтаксичне вираження головного члена односкладного інфінітивного речення в сучасній українській літературній мові; визначено предикатно-предикатну та предикатно-біпредикатну структури як семантико-синтаксичні кореляти головного компонента односкладного інфінітивного речення; встановлено семантичний діапазон базових предикатно-предикатних і предикатно-біпредикатних структур.

Ключові слова: односкладне речення, інфінітивне речення, головний член односкладного інфінітивного речення, предикатно-предикатна структура, предикатно-біпредикатна структура, основний предикат, супровідний предикат.

Конструкції з інфінітивом були об'єктом дослідження в працях Є. І. Воїнової [Воїнова 1958], Р. Ш. Бадалбейлі [Бадалбейли 1978], Т. П. Берляєвої [Берляєва 1982], Г. П. Арполенко [Арполенко 1982], В. М. Брицина [Брицин 1990], Т. Я. Шабаліної [Шабалина 1991], В. В. Ващука [Ващук 1992], А. П. Загнітка [Загнітко 2004], І. Ю. Шкіцької [Шкіцька 2005], О. М. Голікової [Голікова 2011], О. О. Сікорської [Сікорська 2009], Л. С. Шевцової [Шевцова 2001] та ін. У компаративному плані їх вивчали Р. В. Козак [Козак 1993] (на матеріалі української та російської мов), І. А. Герасименко [Герасименко 2002] (на матеріалі слов'янських, германських та романських мов). Інфінітив як частину мови та як синтаксичну категорію студіювали І. Р. Швець [Швець 1972], І. Р. Вихованець [Вихованець 2000], О. В. Кульбабська [Кульбабська ЕлР]. Однак незважаючи на солідну історію вивчення, і сьогодні точаться дискусії в потрактуванні статусу реченневих конструкцій із головним компонентом (ГК), вираженим незалежним інфінітивом або сполученням слів, у складі якого є граматично не підпорядкований інфінітив. Дослідження семантико-синтаксичного ярусу синтаксичних одиниць сприяє їхній глибшій і точнішій лінгвістичній інтерпретації. Це й зумовлює актуальність та необхідність нашої праці, зорієнтованої на виявлення семантико-синтаксичної бази головного компонента інфінітивного речення сучасної української літературної мови.

Витлумачення інфінітива в контексті субстантивної синтаксичної деривації нівелює мовознавчу дискусію щодо потрактування односкладних інфінітивних конструкцій як дієслівних чи іменникових, а також надає достатньо аргументів кваліфікувати інфінітивне речення (ІР) як різновид ОР, який має специфічні формально-синтаксичні, власне-семантичні, семантико-синтаксичні та власне-комунікативні параметри, зумовлені насамперед лінгвальною природою самого інфінітива як міжчастиномовної форми¹, в якій, «з одного боку, відсутні показники синтаксичної залежності, а з іншого боку, яка має категорії виду та перехідності / неперехідності, а також латентні предикативні категорії часу, особи та стану, що виявляються в тексті завдяки композиційним, контекстуальним та інтонаційним засобам або зумовлюються ситуацією» [Голікова 2011: 5].

У мовознавчій літературі немає чіткої характеристики структурних особливостей ГК ІР. Ідеться переважно про вираження головного члена інфінітивних конструкцій незалежним інфінітивом, що може уживатися як із часткою *б* (*бу*), так і без неї [Арполенко 1982: 17; Загнітко 2011: 535 – 536].

До ГК ІР складеної будови зараховують ті, які виражені сполученнями:

- інфінітива та заперечного займенника (прислівника) з наголошеним *ні* [Арполенко 1982: 18 – 21],
- інфінітива та власне модального предикативного слова [Арполенко 1982: 18 – 21; Загнітко 2011: 536; Шкіцька 2005: 8],

- інфінітива та модального дієслова [Арполенко 1982: 18 – 21; Шкіцька 2005: 8].

У деяких працях конструкції з ГК, репрезентованим сполученням слів, складником якого є інфінітив, кваліфікують як «модальні реалізації безособових речень» [Шкіцька 2005: 5], використовуючи для їх називання термін «безособово-інфінітивні речення» [Шкіцька 2005: 5; Загнітко 2011: 537]. Автори таких праць не оперують термінами ГК ІР простої та складеної будови.

І. Р. Вихованець, характеризуючи формально-синтаксичні функції інфінітива у структурі ОР, зазначає, що «у мовленні головний член односкладних речень може вживатися в редукованому вигляді – тільки як форма інфінітива. Не підлягає сумніву, що такий редукований головний член речення виступає варіантом аналітичного і його потрібно розглядати на фоні аналітичної реалізації» [Вихованець 1988: 128]. Услід за ним кваліфікуємо ГК ІР української мови як компонент складеної будови, репрезентований поєднанням інфінітива повнозначного дієслова й допоміжного модального слова на зразок *варто*, *можна*, *потрібно*, *треба* зі зв'язкою *бути*: *Необхідно було терміново реабілітуватися* (М. та С. Дяченки); *Таких чиновників треба було знати з державної служби рапатою мітлюю* (В. Кожелянко); *Годі було гратися в піжмурки* (В. Стус); *І не варт було наражатися на небезпеку* (Ю. Смолич); *Треба було вирушати залізницею на Вінницю* (В. Шкляр); *Платити*

¹ Усупереч традиційним граматичним описам, у яких інфінітив визначено як початкову, вихідну форму дієслова [Юшук 2004: 377], у найновіших дослідженнях із граматики його кваліфіковано як міжчастиномовну форму, яка постала внаслідок транспозиції особово-часових та особово-способових форм дієслова в позицію теми, тобто внаслідок синтаксичного ступеня субстантивзації згаданих форм дієслова [Вихованець 1988: 81 – 82].

за кохання **потрібно буде сонцем, друже** (Д. Павличко). Однак структура такого ГК може бути неповною за умови редукції слова з модальною семантикою або за умови нульового вираження дієслівної зв'язки *бути* у формі теперішнього часу. Пор.: **Треба слову радощів додати, щоб уміло душу звеселяти. Треба слову мудрості додати, щоб зуміло все життя згадати. Треба слову ніжності додати, щоб уміло друзів пригортати. Треба слову мужності додати, щоб воно могло багатим стати** (М. Сингаївський); **Окремо слід виділити конструкції з атрибутивними відношеннями** (К. Городенська); **Мріяти й шукати, доки жити, Шкварити байдужість на вогні** (В. Симоненко).

У системі дериваційних перетворень один із типів односкладної інфінітивної конструкції дослідники кваліфікують як трансформ ДР. Таке перетворення зумовлене транспозицією називного відмінка суб'єкта дії двоскладних конструкцій у давальний суб'єкта стану за умови, що предикати дії перетворюються в предикати стану за допомогою введення модальних допоміжних слів на зразок *потрібно, необхідно, треба, слід, варто, бажано, доцільно, можна* і под., які надають модальної вимушеності, імовірності або бажаності предикатові стану і знижують ранг предикатів дії, перетворюючи їх на предикати стану – потенційної дії [Городенська 1991 : 74]. Пор.: **Я працюю і Мені потрібно працювати; Мені треба працювати; Мені варто працювати; Мені бажано працювати; Мені можна працювати** і т. ін. Проте в дослідженнях із дериваційного синтаксису не ставили завдання з'ясувати співвідношення компонентів складеного ГК ІР із компонентами базових семантико-синтаксичних структур.

У формально-синтаксичній будові ГК ІР, крім інфінітива повнозначного дієслова, наявні експліцитна або імпліцитна форма зв'язки *бути* та слово з модальним значенням, пор.: **У такій ситуації можна було й не поспішати** (Л. Яременко); **Мені потрібно буде працювати; Треба було скоротити промову**. У семантико-синтаксичній структурі речення вони мають свої відповідники, що визначає загальний характер між'ярусних кореляцій ГК ІР.

Дієслівна зв'язка *бути* у формально-синтаксичній структурі речення, як відомо, буває безпосереднім формально-синтаксичним репрезентантом семантичного предиката і складником комплексного предикативного репрезентанта (складеного присудка або складеного головного члена односкладного речення) семантичного предиката. Як елемент ГК ІР вона репрезентує предикатну синтаксему разом з інфінітивом та модальним словом. Що ж до слова з модальною семантикою, то воно представляє супровідний модальний предикат [Васильєв 2013: 335]. Отже, семантико-синтаксичним корелятом триелементного ГК ІР є предикатно-предикатна структура, утворена основним предикатом стану – потенційної дії та супровідним модальним предикатом. Така предикатно-предикатна структура семантично неоднорідна, що зумовлено значеннєвою диференціацією предиката потенційної дії (потенційна конкретна фізична дія, потенційна локативна дія, потенційна мовленнєва діяльність, потенційна розумова діяльність, потенційна психічна діяльність) та супровідного модального предиката (необхідна, бажальна, можлива модальність).

Характерно, що вияв слова з модальною семантикою – експліцитний або імпліцитний – не впливає на між'ярусні співвідношення ГК, за винятком лиш тієї особливості, що лексично виражений репрезентант супровідного модального предиката співвідносної предикатно-предикатної структури сприяє точнішому визначенню її значеннєвого різновиду, на відміну від установлення семантики предикатно-предикатної структури за допомогою контекстуальних та просодичних засобів, як у випадку із ГК ІР, що має зредуковане модальне слово.

Співвідносні з триелементним ГК ІР предикатно-предикатні структури зі значенням модальної характеристики стану – потенційної дії диференціюємо залежно від потенціалу супровідного модального предиката на: 1) предикатно-предикатні структури, які вказують на бажальність стану – потенційної дії, 2) предикатно-предикатні структури, що виражають можливість стану – потенційної дії, 3) предикатно-предикатні структури із семантикою необхідності стану – потенційної дії.

Проте не всі вони є базовими для ГК ІР зі зредукованим словом модальної семантики: якщо супровідні модальні предикати необхідності та бажальності, що не мають вербального вираження, можна встановити з контексту інфінітивної конструкції, то супровідні предикати можливості мають свого виразника тільки на лексичному рівні (слова модальної семантики *можна, можливо*). Саме тому предикатно-предикатна структура зі значенням можливості стану – потенційної дії відповідає тільки ГК ІР із наявним словом модальної семантики. Проте ГК інфінітивних конструкцій, у складі яких є негати́вна частка *не*, може корелювати з предикатно-предикатною структурою, що передає неможливість стану – потенційної дії. Оскільки в ІР зі зредукованим словом модальної семантики ідентифікатором модального репрезентанта слугує контекст, то синонімами до конструкцій *Не розмовляти; Не кричати; Не шуміти* є речення *Не можна розмовляти; Не можна кричати; Не можна шуміти; Не треба розмовляти; Не треба кричати; Не треба шуміти*. Незважаючи на те, що в стверджувальних конструкціях лексеми *можна* і *треба* реалізують супровідні предикати відповідно зі значеннями можливості та необхідності, у заперечних інфінітивних конструкціях вони обидві вказують на неможливість стану – потенційної дії, однак із різним рівнем імперативності: з вищим – в ІР, до складу яких уходить *не треба*, і з нижчим – в інфінітивних конструкціях, ГК яких має слово *можна* з часткою *не*.

Предикатно-предикатна структура, що репрезентує стан – потенційну дію істоти як необхідний, є основним семантико-синтаксичним корелятом ГК інфінітивної конструкції, що містить модальне слово. Цю семантико-синтаксичну структуру, так само як і семантико-синтаксичний відповідник ГК ІР зі зредукованим модальним словом, сформував основний предикат зі значенням стану – потенційної дії та супровідний предикат

необхідності, однак супровідний предикат, аналогічно до основного предиката, вербалізований у формально-синтаксичній структурі речення, напр.: *Щось **треба** з цією Україною **робити!*** (В. Кожелянко); *Але для того **треба** було позбавитися всього сміття в голові – порожніх егоїстичних думок, дріб'язкових мрій і мізерних уявлень про найближче майбутнє* (І. Карпа); *Отже, морфологічну будову української мови **потрібно кваліфікувати** в типологічному плані як синтетичну в основних виявах, але з виразними елементами аналітизму* (І. Вихованець).

Предикатно-предикатна структура із супровідним предикатом необхідності є типовим корелятом також триелементного ГК ІР, у якому зредуковане слово модальної семантики: *Негайно **поїхати** в сусідній обласний центр* (І. Карпа); *Знищити суперників своїх вознем й мечем* (Т. Яковенко); *Підводиться з місця, **лізти** на лави, збуджено **гомоніти**, намагаючись розглядіти щось нове* (М. та С. Дяченки).

Ужитий із часткою *не* триелементний ГК інфінітивної конструкції, у складі якого наявне модальне слово зі значенням необхідності, також може бути пов'язаний із предикатно-предикатною структурою, що характеризує стан – потенційну дію як непотрібні, напр.: *Бо величі справжній **не треба** спиратись на плечі нікчем* (В. Симоненко); *І ще, милуючись ними [зорями], **не треба** задирати голову* (В. Симоненко); ***Не** слід було приходити* (М. та С. Дяченки); *І **не треба** доли дорікати* (В. Симоненко); ***Не** потрібно підлабузнюватися, слід лиш відповідально ставитися до своїх обов'язків*. Поява цього різновиду інфінітивних конструкцій зумовлена потраплянням частки *не* в позицію реми на власне-комунікативному рівні й формуванням нового типу модальних значень, пов'язаних із запереченням, зокрема значення непотрібності.

Триелементний ГК ІР, що має у своєму складі модальне слово, співвідноситься також із предикатно-предикатною структурою можливості стану – потенційної дії. Виразником такого ГК є сполучення інфінітива повнозначного дієслова доконаного або недоконаного виду, нульової або матеріально вираженої дієслівної зв'язки *бути* та модального слова, що виражає модальність можливості.

У ролі репрезентанта супровідної предикатної модальної семантики домінує лексема *можна* напр.: *Чи ж неповторне **можна** повторити* (Л. Костенко); *Можна й без пахоців обійтись – зайва розкіш* (О. Черногуз); *Їх [категорії способу і часу] **можна** кваліфікувати як загальносинтаксичні категорії* (К. Городенська); *Їх [зорі] **можна** буде взяти в руки...* (В. Симоненко). Дещо периферійнішим у цій функції є слово *можливо*, напр.: *А чи взагалі **можливо** вільно робити свій вибір?* («Сільські вісті», 05.12.2013). Зрідка її набувають і дієслівні лексеми *мислимо, допустимо, припустимо, ймовірно*, семантична структура яких ускладнена додатково семою «теоретична можливість», пор.: *А чи у Франції хоч **ймовірно** досхоchu **наїстися?*** (П. Загребельний); *Вчинок товариша **допустимо осудити, допустимо** накласти на товариша якусь кару й покуту, **допустимо** побити його, але виказати – ні!* (Ю. Смолич).

У ролі семантико-синтаксичного корелята триелементного ГК ІР (з наявним модальним словом) слугує також предикатно-предикатна структура неможливості стану – потенційної дії. Її значення формують семантичні вияви основного предиката стану – потенційної дії та супровідного модального предиката неможливості. Супровідний предикат має відповідний арсенал засобів його експлікації, серед яких домінує аналітичне дієслово стану *можна*, ужите з негаційною часткою *не* (***Не** можна виказати* (М. та С. Дяченко); ***Не** можна помилитися, не можна пропустити і кроку...* (М. та С. Дяченко) та в інфінітивних конструкціях риторичної питальної модальності (*Можна маленьких ображати? Можна на уроках сміятися? Можна заняття пропускати?*).

До ядерних експлікаторів заперечного різновиду семантики можливості наближене й слово *неможливо*, яке, до речі, більш типове у функції супровідного предиката базової предикатно-предикатної структури аналізованого ГК ІР, порівняно з його лексичним антонімом *можливо* (*І **неможливо** (навіть якби й міг на слово спромогтись) спитати* Бога, *яке тисячоліття надворі й куди мене веде моя дорога* («Улюблені вірші про кохання»).

Як виразник супровідного предиката неможливості в українській мові зафіксоване й слово *несила*, напр.: *Між думками учинилися галас і бійка, **вгамувати** **несила** їх пристрасть і шал* (В. Симоненко); *В степу **несила** **нудьгувати*** (О. Медуніца); *Та сон тіка, і музика тіка, але мені спинитися **несила*** (Р. Лубківський). Якщо *не можна* і *неможливо* – універсальні виразники різних значень неможливості (неможливість через заборону, неможливість через відсутність належних умов, неможливість через відсутність потрібних внутрішніх якостей тощо), то лексема *несила* оцінює певний стан – потенційну дію як неможливість лише через внутрішню неспроможність його носія, тобто через брак належних фізичних, психічних, емоційних чи інтелектуальних здібностей індивідуума.

Так само контекстуально зумовленим, бо вказує на неможливість стану – потенційної дії винятково через її заборону, є й аналітичне дієслово стану *невільно*, що посідає крайню периферію серед засобів експлікації супровідного предиката неможливості в українській мові, напр.: *Хіба й **пожартувати** **невільно?*** (Панас Мирний). Його маргінальний статус пов'язаний як із значенневим, так і з функціональним обмеженням, оскільки інфінітивні конструкції з ГК, у складі якого є модальне слово *невільно*, властиві переважно архаїчним або зумисне пафосним контекстам.

Периферійним семантико-синтаксичним корелятом триелементного ГК ІР із наявним модальним словом є предикатно-предикатна структура, що репрезентує стан – потенційну дію істоти як бажані. Така предикатно-предикатна структура є базовою для двох формально-синтаксичних різновидів триелементного ГК інфінітивної конструкції, розмежовуваних лише за лексико-семантичним наповненням аналітичного дієслова стану, що його виражає, та наявністю / відсутністю при ньому оптативної частки *б* (*би*). Пор.: *Бажано **прорепетиувати***

виступ ще раз («Вінницький край») та *І, до речі, аптечку треба було б нормальну завести, а то валяється все по кутках...* (Брати Капранови).

Виразниками бажального різновиду модальної семантики є лексеми *бажано, варто (варт)*, що виражають «ступінь бажаності встановлення реальних зв'язків між предикатом та відповідним актантом пропозиції» [Доценко 2001: 12]. Для посилення семантики бажальності спорадично вживають частку *б (би)*, напр.: *Варто б запитати посла, чи міг би він зустрітися зі мною?* (П. Загребельний); *Варто б передовсім готувати провідників народних мас, що стануть до будівництва Української Держави по обидва береги Збруча* (М. Рябий);

Такий самий значеннєвий спектр бажальної семантики реалізують і аналітичні дієслова стану, для яких первісним є значення необхідності (*треба, потрібно, пора*). Проте наявність у конструкції частки *б (би)* як оператора бажальної семантики нейтралізує її імперативну настанову й детермінує перетворення модального значення необхідності на значення бажальності, пор.: *Обдивився себе з ніг до голови, провів долонею по щоці: треба б поголитися* (В. Яворівський).

Крім лексем, що експлікують бажальну семантику своїм прямим значенням, в українській мові в цій функції вживають і відприслівникові аналітичні дієслова стану з імпліцитною зв'язкою *було* та з оптативною часткою *б (би)*, пор.: *добре б, непогано б* (напр., *Непогано б вивчити вірш заздалегідь*), а також відприкметникові аналітичні дієслова стану з оптативною та негаційною частками, пор.: *не зле б, не зайве б* (напр., *Не зайве б повторити зміст усього розділу*). На основну семантику таких репрезентантів бажальності нашаровується додаткове значення «позитивність».

Предикатно-предикатна структура із семантикою бажальності стану – потенційної дії також слугує семантико-синтаксичною основою для триелементного ГК ІР, вираженого незалежним інфінітивом повнозначного дієслова доконаного або недоконаного виду, часткою *б (би)*, нульовою формою дієслівної зв'язки та зредукованим модальним словом, напр.: *Самій зустріти б його після того* (І. Карпа); *Потім піти б туди* (І. Карпа); *Цілувати б твою ніжну шкіру* (І. Карпа). Конструкції з таким ГК передають бажаність потенційної дії, побоювання чи застереження з приводу здійснення / нездійснення її, оцінку здатності або схильності до дії тощо [Межов 2013: 292] і є основними відповідно до рангового співвідношення синтаксичних одиниць бажальної модальності. Вони функціонують переважно в розмовному мовленні, а також у художній розповіді, особливо ж у ліричних відступах [Шевцова 2001: 58].

Конституентами предикатно-предикатної структури, що характеризує стан – потенційну дію як бажаніє є основний предикат стану – потенційної дії та супровідний предикат бажальності, призначення якого полягає у представленні стану – потенційної дії істоти як таких, яких вона прагне досягнути. Залежно від характеру бажання, умов його реалізації чи нереалізації дослідники розмежовують різновиди бажаності, що вможливлені й розмежування значеннєвих різновидів супровідного предиката бажальності та значеннєвих різновидів предикатно-предикатної структури, яка передає бажаність стану – потенційної дії істоти. Однак, зважаючи на однотипність граматичної експлікації співвідносного триелементного ГК ІР, ідентифікація конкретного семантичного вияву предиката бажальності, що супроводжує основний предикат стану – потенційної дії базової предикатно-предикатної структури, можлива лише з контексту. Напр., у конструкції *Поспілкуватися б особисто з режисером цієї кінострічки* супровідний предикат бажальності співвідносної предикатно-предикатної структури репрезентований різновидом «власне бажання». У реченні *Завтра йду на кінофестиваль, поспілкуватися б там із режисером цієї кінострічки* передано «намір» як значеннєвий вияв супровідного предиката бажальності. А в тексті *Йду на знімальний майданчик. Поспілкуватися б там із режисером цієї кінострічки* реалізований семантичний різновид супровідного предиката бажальності «спроба». І, нарешті, текст *Ви не зрозуміли ідейної концепції фільму. Вам поспілкуватися б особисто з режисером цієї кінострічки* репрезентує «побажання» як різновид супровідного предиката бажальності базової предикатно-предикатної структури ГК ІР. Отже, в українській мові супровідний предикат предикатно-предикатної структури на означення бажальності стану – потенційної дії реалізує різні модальні значення, конкретні вияви яких зумовлені контекстом.

За наявності в структурі інфінітивної конструкції з аналізованим ГК частки *не* характер значення його супровідного модального предиката змінюється: базовим корелятом такого ГК слугує предикатно-предикатна структура, що оцінює стан – потенційну дію як небажаніє, напр.: *Не ходити б увечері самій до парку* («Декамерон»); *Не дивитися б вам ці безкінечні серіали* («День», 25.01.2012); *Тобі не мріяти б про принца*. Такі конструкції мають рекомендаційний характер. Особливістю кореляції триелементного формально-синтаксичного вияву ГК ІР із предикатно-предикатною структурою небажаності стану – потенційної дії є обмежений та однотипний репертуар засобів її експлікації, порівняно з вираженням кореляції цього ж ГК із предикатно-предикатною структурою бажальності стану – потенційної дії.

Семантико-синтаксичною базою триелементного ГК ІР слугує також предикатно-біпредикатна структура, сформована основним предикатом стану – потенційної дії та супровідним модальним предикатом, що має свою лексичну експлікацію, та супровідним фазовим предикатом, реалізованим дієслівним префіксом зі значенням початкової фази стану – потенційної дії, напр.: *Отут варто б заспівати* (М. Рябий); *Ох, нарешті можна було й засвістати* (Г. Тютюнник); *Нам треба було тільки заграсти, а далі все мало бути за продуманим сценарієм* (Л. Яременко).

Характерно, що дієслівний префікс *за-* як виразник супровідного предиката зі значенням початкової фази розгортання стану виявляє як граматичну вибірковість, бо приєднуються тільки до інфінітива у формі

недоконаного виду, так і лексичну сполучувальну вибірковість, оскільки поєднується з дієсловами ЛСГ конкретної фізичної дії. Крім того, його потрібно відрізнати від омонімічного, що характеризує результативність стану (пор.: *Чай уже давно треба було запарити*).

До периферійних кореляцій триелементного ГК ІР належить його співвідношення із предикатно-предикатною структурою на означення модальної характеристики стану – потенційного стану (*Переждати цей дощ, ці хиткі пасамуги* (І. Козаченко); *Палати, знов і знову мерзти, кохати знов і знов п'яніти* (Б.-І. Антонич); *Тішитись із такого сонячного часу* (С. Жадан); *Вмирати за себе, любити за всіх* (А. Малишко) та з предикатно-предикатною структурою модальної характеристики стану – потенційного процесу (*Садам цвісти! Дітям рости, а нам дбати про їхнє благополуччя; Не злитися! Не гніватися за будь-яких обставин* (Любо Дашвар); *Більше не худнути. І крапка* (Міла Іванцова).

Отже, семантико-синтаксичними корелятами ГК інфінітивної односкладної конструкції в сучасній українській літературній мові є предикатно-предикатна та предикатно-біпредикатна структури. Значеннєвий спектр предикатно-предикатних структур формують три різновиди: предикатно-предикатна структура модальної характеристики стану – потенційної дії, предикатно-предикатна структура із семантикою стану – потенційного стану, предикатно-предикатна структура, що виражає модальну характеристику стану – потенційного процесу. Периферійним корелятом триелементного ГК інфінітивної односкладної конструкції є предикатно-біпредикатна структура модальної характеристики початкової фази стану – потенційної дії.

Література

Арполенко 1982 : Арполенко Г. П. Інфінітивне речення як синтаксичний клас у системі типів простого речення [Текст] / Г. П. Арполенко // Г. П. Арполенко, В. П. Забеліна. Структурно-семантична будова речення в сучасній українській мові. – К. : Наук. думка, 1982. – С. 12 – 85.

Бадалбейли 1978 : Бадалбейли Р. Ш. Глагольно-инфинитивные сочетания в современном русском языке [Текст] : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / Р. Ш. Бадалбейли. – Тбилиси, 1978. – 19 с.

Берляева 1982 : Берляева Т. П. Грамматическая структура и семантика предложений с инфинитивом и предикативом [Текст] : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / Т. П. Берляева. – М., 1982. – 17 с.

Брицын, 1990 : Брицын В. М. Синтаксис и семантика инфинитива в современном русском языке [Текст] : [монография] / В. М. Брицын. – К. : Наук. думка, 1990. – 320 с.

Васильев 2013 : Васильев Л. М. Функции модальных предикатов в современных русском, английском, немецком, французском, итальянском и испанском языках [Электронный ресурс] / Л. М. Васильев // Российский гуманитарный журнал. – 2013. – №4. – Т. 2. – С. 335 – 341. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/funktsii-modalnyh-predikativ-v-sovremennyh-russkom-angliyskom-nemetskom-frantsuzskom-italyanskom-i-ispanskom-yazykah#ixzz3Ua74UBu9>

Вашук 1992 : Вашук В. В. Этапы развития инфинитивно-подлежащих предложений в русском языке [Текст] : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / В. В. Вашук. – М., 1992. – 25 с.

Вихованець 1988 : Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті [Текст] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.

Вихованець 1993 : Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис [Текст] : [підручник] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.

Вихованець 2000 : Вихованець І. Р. Частиномовний статус інфінітива [Текст] / І. Р. Вихованець // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. пр. Серія : Філологія. – Вінниця, 2000. – Вип. 2. – С. 21 – 27.

Воинова 1958 : Воинова Е. И. О соотношении инфинитивных и безличных предложений [Текст] / Е. И. Воинова // Русский язык в школе. – 1958. – № 2. – С. 32 – 36.

Герасименко 2002 : Герасименко И. А. Типология инфинитива (на материале славянских, германских и романских языков) [Текст] : дисс. ...кандидата филол. наук : 10.02.19 / Герасименко Ирина Анатольевна. – Донецк, 2002. – 192 с.

Голікова 2011 : Голікова О. М. Номінативні та інфінітивні ряди в художньому тексті [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.02 «Російська мова» / О. М. Голікова. – Х., 2011. – 20 с.

Городенська 1991 : Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць [Текст] : [монографія] / К. Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1991. – 192 с.

Доценко 2001 : Доценко О. Л. Модальність у вираженні об'єктно-з'ясувальних відношень [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / О. Л. Доценко. – К., 2001. – 22 с.

Загнітко 2004 : Загнітко А. Український інфінітив у структурі простого речення: типологія функцій і семантика [Електронний ресурс] / Анатолій Загнітко // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Випуск 34. – Частина 1. – 2004. – С. 3 – 10. – Режим доступу : <http://www.franko.lviv.ua/faculty/...1/zagnitko.doc>

Загнітко 2011 : Загнітко А. П. Теоретична грамати́ка сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис [Текст] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.

Козак 1993 : Козак Р. В. Инфинитивные предложения в структурно-семантическом и функциональном

аспектах [Текст] : дисс. ...кандидата філол. наук : 10.02.01; 10.02.02 / Козак Раїса Віталіївна. – Черкаси, 1993. – 289 с.

Кульбабська ЕлР : Кульбабська О. В. Інфінітив як засіб предикації у структурі простого речення / О. В. Кульбабська. – Режим доступу : http://movoznavstvo.com.ua/download/pdf/2007_2/23.pdf

Межов : Межов О. Г. Специфіка семантико-синтаксичної організації безособових та інфінітивних односкладних конструкцій [Електронний варіант] / О. Г. Межов // Філологічні студії. – 2013. – Вип. 9 – С. 286 – 292. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Vova/Downloads/1007-3902-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Vova/Downloads/1007-3902-1-PB%20(1).pdf).

Сікорська 2009 : Сікорська О. О. Конструкції з незалежним інфінітивом для вираження значення необхідності [Електронний ресурс] / О. О. Сікорська // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2009. – Том 105. – Вип. 92. – С. 113 – 116. – Режим доступу : [http://www.chdu.edu.ua/um/praci/92\(105\)/92-21.pdf](http://www.chdu.edu.ua/um/praci/92(105)/92-21.pdf)

Шабалина 1991 : Шабалина Т. Я. Структура и семантика безлично-инфинитивных предложений переходного типа в современном русском языке [Текст] : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. філол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / Т. Я. Шабалина. – М., 1991. – 18 с.

Швець 1972 : Швець І. Р. Синтаксичні функції інфінітива в сучасній українській літературній мові [Текст] : [монографія] / І. Р. Швець. – Одеса : Вид-во Одеськ. ун-ту, 1972. – 58 с.

Шевцова 2001 : Шевцова Л. С. Інфінітивні речення та їх синонімічні паралелі [Електронний ресурс] / Л. С. Шевцова // Україністика на порозі нового століття і тисячоліття. – Оломоуць, 2001. – С. 56 – 59. – Режим доступу :

<http://eprints.zu.edu.ua/11401/1/%D0%9E%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%83%D1%86%D1%8C.pdf>

Шкіцька 2005 : Шкіцька І. Ю. Реалізація суб'єктивно-модальних значень у структурі безособово-інфінітивних речень сучасної української мови [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / І. Ю. Шкіцька. – Х., 2005. – 19 с.

Ющук 2004 : Ющук І. П. Українська мова [Текст] : [підручник] / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2004. – 640 с.

Охарактеризовано формально-синтаксическое выражение главного члена односоставного инфинитивного предложения в современном украинском литературном языке; определены предикатно-предикатная и предикатно-бипредикатная структуры как семантико-синтаксические корреляты главного компонента односоставного инфинитивного предложения; установлен семантический диапазон базисных предикатно-предикатных и предикатно-бипредикатных структур.

Ключевые слова: односоставное предложение, инфинитивное предложение, главный член односоставного инфинитивного предложения, предикатно-предикатная структура, предикатно-бипредикатная структура, основной предикат, сопроводительный предикат.

The formal-syntactic expression of the main component of the infinitive one-member sentence in the contemporary Ukrainian literary language has been characterized; predicate-predicative and predicate-bipredicative structures have been defines as semantic-syntactic correlates of the main component of the infinitive one-member sentence; semantic range of the basic predicate-predicative and predicate-bipredicative structures has been determined.

Key words: one-member sentence, infinitive sentence, main component of infinitive one-member sentence, predicate-predicative structure, predicate-bipredicative structure, main predicate, accompanying predicate.

Надійшла до редакції 15 січня 2016 року.

Наталія Кондратенко

УДК 821.161.2'42:32

СИНТАКСИЧНІ МОДЕЛІ СЛОГАНІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті проаналізовано рекламні слогани, що функціонували під час виборних перегонів 2004–2015 років в Україні та представлено типологію синтаксичних моделей політичних слоганів. Виокремлено однокомпонентні і полікомпонентні моделі політичних слоганів з опертям на синтаксичну структуру та семантичні особливості кожної одиниці. Простежено визначальні тенденції формування політичних слоганів в українському політичному дискурсі.

Ключові слова: політичний дискурс, політичний слоган, синтаксична модель, вербальний вплив, адресат.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Український політичний дискурс активно розвивається в аспекті реалізації мовленнєвих технологій упливу, зважаючи на що потребує ґрунтовного наукового опрацювання проблема використання вербальних технологій у політичній комунікації. Виборний процес супроводжується підготовкою комплексних упливових заходів, серед яких основна роль належить мовним, скерованим на візуальне та аудіальне сприйняття реципієнтами. Саме вербальні компоненти політичної агітації та пропаганди найбільшою мірою підпорядковані меті застосування маніпулятивних технологій. Центральне

© Кондратенко Н.В., 2016